

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація: Досліджується фразеологічна картина світу крізь призму фразеологічних одиниць американського варіанта англійської мови.

Ключові слова: *картина світу, мовна картина світу, фразеологічна картина світу, фразеологічна одиниця.*

Аннотация: Исследуется фразеологическая картина мира на основе фразеологических единиц американского варианта английского языка.

Ключевые слова: *картина мира, языковая картина мира, фразеологическая картина мира, фразеологическая единица.*

Abstract: The article deals with the phraseological world view analysis with the help of american phraseological units.

Key words: *world view, language world view, phraseological world view, phraseological unit.*

В епоху тісних міжнародних, економічних, дипломатичних і культурних зв'язків важливою необхідністю стає вивчення менталітету народів і його відображення у національних мовах. Це забезпечує адекватне розуміння народами один одного, формування почуття толерантності та поваги до іншої культури.

Мета статті полягає у поглибленні знань щодо питання фразеологічної картини світу, зокрема, фрагмента американської фразеологічної картини світу, що отримала своє втілення в американському варіанті англійської мови. **Основне завдання** статті – інтерпретація низки фразеологізмів, на основі чого ми ілюструємо окремі риси американського народу, які відбивають його спосіб життя, основні моральні та життєві принципи, традиції, тощо.

Об'єктом нашого дослідження є фразеологічний тезаурус американського варіанта англійської мови, що відображає світогляд народу, **предметом** – функціонування американських фразеологізмів у ракурсі їх лінгвокультурного та етнокультурного аспектів,

що спрямовано на відображення цінностей та світогляду американського суспільства. **Новизна** матеріалу, що пропонується, зумовлена фактом опису американської мовної картини світу на матеріалі фразеології американського варіанта англійської мови. Інтерпретація прикладів здійснюється в лінгвокультурному та етнокультурному аспекті, що визначає **актуальність** роботи.

Вивчення концептуалізуючої ролі мови у взаємодії з культурою, еволюція ідей В. фон Гумбольдта про мову як про спосіб бачення світу привела до активної розробки таких категорій, як „мовна картина світу”, „мовна свідомість”, „мовна особистість”, „культурний концепт”, „фразеологічна картина світу”.

Існує безліч визначень як самого поняття „картина світу”, так і його похідних понять – „мовна картина світу” та „фразеологічна картина світу”. Ми дотримуємося визначень цих понять, які надає Р.Х. Хайрулліна. Вона пише, що картина світу – це „глибинний шар світосприйняття та світобачення людини” [3, с. 56]. Своє вираження картина світу людини знаходить у мові, тобто у „мовній картині світу”. Якщо ж говорити про мовну картину світу, то слід сказати, що вона визначається як знання та уявлення людини про світ, які „отримали своє закріплення у семантиці слів, словосполученнях, мовних категорій певної національної мови” [3, с. 60–61].

„Фразеологічна картина світу” є частиною цілісної „мовної картини світу” та може бути визначена як образна модель світу, де людина усвідомлює себе частиною реальної дійсності і все навколишнє сприймає як відбиття свого існування, вона є формою відображення у свідомості носіїв мови об’єктивної реальності. Складовими елементами фразеологічної картини світу постають фразеологізми, оскільки саме у них зафіксований багатовіковий досвід народу.

Фразеологізми являють собою підґрунтя для дослідження мови та культури. В.Н. Телія вважає, що фразеологічний склад мови – це дзеркало, у якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує своє національне світосприйняття. Саме фразеологізми надають носіям мови особливе бачення світу, ситуації; при цьому вона зазначає, що „різні типи фразеологізмів по-різному відображають культуру” [2, с. 55]. Отже, фразеологічні одиниці завжди спрямовані на суб’єкт, вони виникають, щоб описати та оцінити світ, виразити до нього суб’єктивне ставлення [1, с. 82]. У центрі фразеологічного

значення – сама людина, її бачення та сприйняття світу.

Світ речей людина порівнює насамперед із собою, проводячи аналогії з будовою свого тіла, з діями, з якостями. У плані вираження це виявляє себе у використанні як компонентів фразеологічної одиниці слів, що позначають частини тіла та органи людини, назви його станів, рухів, інтелектуальних та емоційних процесів. У фразеологічному фонді англійської мови ці одиниці займають значне місце, як і одиниці, які позначають різноманітну діяльність людини – фізичну, розумову, мовну (*to get in someone's hair* – *to bother someone*; *shoot off one's mouth* – *express one's opinions loudly*; *jump down someone's throat* – *become angry with someone*; *pay through the nose* – *pay too high a price*; *tongue-in-cheek* – *not serious*; *pull someone's leg* – *fool someone*; *play it by ear* – *improvise as one goes along*; *stick out one's neck* – *take a risk*; *shake a leg* – *hurry*; *all thumbs* – *clumsy*; *not have a leg to stand on* – *to have no good defense for one's opinions or actions*; *get off someone's back* – *stop bothering someone*; *on ice* – *set aside for future use*; *shoot the breeze* – *chat informally*; *bite the dust* – *go down in defeat*; *bend over backwards* – *try very hard*; *hit the hay* – *go to bed*; *cough up* – *give unwillingly*; *jump the gun* – *to be hasty*; *scratch someone's back* – *return a favor*; *hit the ceiling* – *become very angry*; *fork over* – *hand over, give*; *turn someone off* – *disgust someone*; *to fly a kite* – *go away*; *kick the bucket* – *die*; *raise a stink* – *protest strongly*; *toot one's own horn* – *boast*; *stick to one's guns* – *maintain one's position*; *get the ball rolling* – *initiate action*; *mind one's P's and Q's* – *take care in speech and action*; *make ends meet* – *pay one's bills*; *go to bat for someone* – *help out and support someone*).

Фразеологія американського варіанта англійської мови сформувалась власне на американському підґрунті на основі географічних, історичних, соціальних, культурних, політичних та інших особливостей. Не дивно, що одним із видів будівельного матеріалу для створення фразеологічних одиниць послуговували топоніми, назви географічних об'єктів як носіїв кумулятивної інформації. Наприклад, для носіїв мови знайомство з образом Каліфорнії як місцем, де панує свобода у всьому, включаючи мораль, буде зрозуміла іронічність фразеологічних одиниць, які налічують у своєму складі топонімічний компонент *California* (*California Bible* – *a deck of cards*; *California tires* – *half-flat tires*; *California blankets* – *sheets*

of newspaper that the homeless use as blankets at night). Водночас слід зауважити, що частотність вживання назв, наприклад штатів, неоднакова. Так, назва штату Каліфорнія зустрічається у складі 13 фразеологічних одиниць, а назви таких штатів, як Делавер чи Флорида, не згадані жодного разу. Причина такого явища полягає у тому, що фразеологічні одиниці повинні володіти яскравістю та експресивністю, що базуються, у випадку використання географічних назв, на їхньому стереотипному уявленні про стиль життя та особливості характеру місцевих жителів або на якомусь історичному явищі, яке пов'язане із цим місцем.

Топоніми, як правило, локально марковані, тобто отримують топонімічне значення тільки у певній місцевості, де вони відомі та викликають необхідні асоціації. Іноді фразеологічні паралельні варіанти можуть існувати на різних територіях. Наприклад, вираз ***California stop*** (букв. Каліфорнійська зупинка), що позначає зниження швидкості перед дорожнім знаком „Стоп” без повної зупинки, має додаткові повні синоніми: ***Arizona stop*** та ***St. Louis stop***, які розповсюджені у штатах Середнього Заходу.

Цікава, на наш погляд, також фразеологічна одиниця ***talk United States*** – *to speak like an American, to speak with an American accent*, в якій відображається погляд носіїв мови на свій національний характер та політику уряду, де акцентуються такі якості, як прямолінійність, бажання відстоювати свою точку зору, говорити конкретно по справі та, звісно ж, демократичність висловлювання. Ще однією цікавою фразеологічною одиницею, яка відображає гордість та любов до своєї країни американської нації є ідіома ***Stars and Stripes*** („США”, „Прапор США”) – *the flag of the United States, a symbol of America, America herself*, що позначає саму країну, але через використання основної символіки США, тобто її прапора, на якому зображені 13 червоних і білих горизонтальних смуг (7 червоних і 6 білих), що означають 13 колишніх колоній, які, відповідно до Декларації незалежності США, ухваленої 4 липня 1776 року 2-м Контиентальним конгресом представників англійських колоній у Північній Америці, об'єдналися й утворили Сполучені Штати Америки, та 50 білих п'ятикутних зірочок, що позначають кількість штатів.

Прикладами виділення фразеологічної одиниці як культурно-специфічної за рахунок локальної маркованості одного з компонентів є фразеологізми, які базуються на іменах історичних постатей та

популярних персонажів. Найбільш чітка та стабільна оцінка властива іменам історичних постатей минулого, добре відомих усьому соціально-культурному простору. Наприклад, *Honest Abe* – прізвисько Авраама Лінкольна, шістнадцятого президента США, легко впізнати в ідіомі *Brown Abe* – п'ятидоларова банкнота, на якій розміщено зображення Лінкольна. Першою асоціацією американця зі скороченим іменем *Abe* буде *Abe Lincoln*, фразеологізм стає зрозумілим та таким, що упізнається всіма. Отже, у певній частині фразеологічного складу національної мови або національного варіанта мови культурний аспект відстежується завперш за рахунок лінгвокраїнознавчого компонента – у зв'язку з географією, природою, економікою та історією країни та її народу.

Як зазначалося вище, більшість фразеологічних одиниць сформувалася не лише на основі імен та прізвищ певних історичних постатей, а також на основі популярних історичних персонажів. Так, фразеологізм *Uncle Sam* („США”, „уряд США” – *the nickname of the United States of America*) є персоніфікацією США й утворений під час британо-американської війни 1812 року противниками війни, як принизливе прізвисько американських військових. Проте ця ідіома характеризує більше саму країну та її уряд, аніж представників нації.

Значущість змісту та образів фразеологічних одиниць підтверджується їх закріпленістю у словарному складі мови, незважаючи на їхню нерегулярну природу. Вони у найбільш стислій формі представляють основний зміст культури, який за їх допомоги транслюється у культурний досвід нових поколінь. Кожен фразеологізм не тільки відображає культурно значиму інформацію, риси культурно-національного світобачення та світорозуміння, але і формує їх, роблячи свій внесок у загальну мовну картину культури [1, с. 74–75].

Оскільки фразеологічний склад мови найбільш яскраво відображає особливості культури, через дослідження процесів розвитку фразеології мови можна простежити формування національного характеру, відображення ключових культурних цінностей, зміну моральних установок та процес творчого осмислення народом певних історичних подій. Наприклад, для США спорт завжди був однією з найважливіших сторін життя, що відображав ключові американські цінності, такі як рівність можливостей, можливість покладатись тільки на власні сили, індивідуалізм, змагання, стремління до

лідерства тощо. Ситуація змагання та конкуренції для американців існує не тільки на полі або корті, а скрізь – на роботі, у школі, у бізнесі, у політичному житті. Командний вид спорту (бейсбол, американський футбол, баскетбол), з одного боку, видається демократичним, оскільки надає рівні можливості та сприяє розвитку співпраці у команді, а з іншого – у команді завжди є простір для індивідуальних досягнень, стремління до лідерства. Конкуренція активно стимулюється, оскільки вважається, що через порівняння з іншими, через боротьбу, роботу над собою людина вдосконалюється та досягає успіху. Недивно, що перенесення спортивної термінології на явища щоденного життя, ділової або політичної сфери відбувається легко та скрізь, що зумовлює виникнення великої кількості фразеологічних одиниць спортивного походження в американському варіанті англійської мови (наприклад, **to touch base with** – *check with, keep in touch with*; **team player** – *one who cooperates, is loyal*; **to carry the ball** – *to assume or successfully bear responsibility*; **to be right down/up one's alley** – *well-suited to one's talents (tastes)*; **to have a lot (plenty) on the ball** – *to be gifted, inventive, experienced*; **to bat a thousand** – *to have a perfect record of success*; **to bring it on home** – *to finish with success*; **big league** – *the sphere of most intense competition and professional activity*; **to blow someone off the court/field/ice** – *to defeat easily, overcome*; **second stringer** – *second-class, not first quality in ability*; **to get the deadwood on someone** – *to have advantage over, to corner somebody*; **foul ball** – *a loser*; **ball game** – *a challenging or competitive situation*; **to hit the ball** – *to work hard and effectively, to perform satisfactory and well*; **out of bounds** – *not legal, not done, not acceptable*; **below the belt** – *unfair, unjust, in a destructive way, unethical, illegal*).

У зв'язку з такою схожістю ситуації на спортивній площадці та в житті американського суспільства очевидний той факт, що більшість цих фразеологізмів мають достатньо прозору внутрішню форму, наприклад, **to come up to the chalk** – *to be ready for action, to be fit* (спорт. „вставати на стартову полосу”): тут і термінологічне, і фразеологічне значення виразу мають чітку загальну сему „готовність до дії”; **fair play** – *equal and right action (to another person), justice* (спорт. „чесна гра”, „гра за правилами”): знову і термінологічне, і фразеологічне значення мають чітку загальну сему „грати чесно та за правилами”; **get to first base** – *to begin to*

have success, esp. in early stages of something (спорт. „добігти до першої бази”); знову-таки бачимо, що й термінологічне, і фразеологічне значення мають чітку загальну сему „успішно подолати перепони”; ***follow through*** – *to continue something until it is completed* (спорт. „доводити удар чи кидок до кінця”), де й термінологічне, і фразеологічне значення виразу мають чітку загальну сему „продовжувати рухатися, не зупинятися”.

Слід відмітити, що більшість із цих загальних сем, які послуговували основою для фразеологічного переосмислення спортивних виразів, відображають поняття та концепти, ключові для американської культури: ***агентивність*** (***all day horse*** – *one capable of working all day*; ***sit up (at) nights*** – *work hard, be anxious*; ***work like a beaver*** – *work hard and steadily*; ***in such a fix*** – *in such a bad situation or state*; ***up a gum tree*** – *in a very awkward position, in difficulties*; ***times that try men’s souls*** – *times of peril and hardship*), ***індивідуалізм*** (***on one’s own hook*** – *in one’s own responsibility, account*; ***cut one’s own fodder*** – *make one’s own living*; ***talk straight*** – *tell the truth*), ***конкуренційність*** (***get a beat on (one)*** – *to get the advantage of*; ***get (one) cold*** – *have a decided advantage over*; ***top of the heap*** – *the most advantageous position*; ***sit pretty*** – *be in the most advantageous position*; ***have by the leg*** – *have a great disadvantage*; ***give cards and spades*** – *give or concede an advantage*; ***step to the bat*** – *go ahead, take your turn*; ***tie one’s shoestrings*** – *be prepared and on the alert*), ***конформізм*** (***that’s the checker*** – *that’s the very thing*; ***cut the mustard*** – *come up to one’s expectations*; ***far and wide from*** – *very different*; ***above one’s bend*** – *beyond one’s abilities*; ***(up) to the last notch*** – *(up) to the proper standard or manner*; ***kick over the dope bucket*** – *perform contrary to expectations*; ***be a huckleberry over one’s permission*** – *be beyond someone’s capacity*; ***(not) be what it’s cracked up to be*** – *(not) come up to report or expectation*).

Фразеологізми становлять великий інтерес у плані виявлення в них національно-культурної специфіки. Вони мають культурно зумовлені причини або культурно значимі наслідки. У фразеологічних одиницях відображається бачення світу, національна культура, традиції та побут певного народу. Фразеологія мови фіксує багатовіковий досвід пізнання народу, формується впродовж тривалого періоду розвитку мови та формує ядро фразеологічної картини світу. Отже, „фразеологічна картина світу” – це універсальна, властива всім

мовам, образна система мовних одиниць, яка передає особливості національного світобачення та підсумовує когнітивно-оцінну діяльність людини, а відтак надає характеристику культури, побуту, традицій, способу життя, поглядів на світ і систему цінностей певної нації.

Перспективним напрямком дослідження цього питання може стати докладніше вивчення американських фразеологічних одиниць у семантико-когнітивному аспекті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
2. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
3. Хайруллина Р. Х. Лингвистика межкультурных коммуникаций : курс лекций / Р. Х. Хайруллина. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2005. – 138 с.

*Олександр Поздняков
(Івано-Франківськ)*

СУБКУЛЬТУРНА МАРКОВАНІСТЬ НІМЕЦЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Анотація: Досліджуються шляхи утворення загальномолодіжних і субкультурно маркованих сленгізмів. Аналізуються особливості словотвору, семантичної деривації та запозичення досліджуваних груп лексики. За допомогою критерію Стьюдента здійснено порівняння отриманих кількісних даних.

Ключові слова: *загальномолодіжний сленг, субкультурний сленг, субкультурно марковані сленгізми, шляхи утворення, статистична значимість.*

Аннотация: Исследуются способы образования общемолодёжных и субкультурно маркированных сленгизмов. Анализируются особенности словообразования, семантической деривации и заимствования исследуемых групп лексики. При помощи критерия Стьюдента проведено сравнение полученных количественных данных.

Ключевые слова: *общемолодежный сленг, субкультурный сленг, субкультурно*